

Hvem bruker natur- og friluftsbarnehager?

Kari Hoås Moen, Arild Blekesaune & Hjørdis K. Bakke

Sammendrag

I de senere årene har antall natur- og friluftsbarnehager i Norge økt kraftig. Målet med denne studien har vært å få økt kunnskap om hvem som bruker slike barnehager sammenliknet med en gruppe andre barnehager. Undersøkelsen tester ut om det er sosiale forskjeller og forskjeller i friluftsorientering mellom foreldre til barn i de to gruppene barnehager, og om det er forskjeller i rekruttering ut ifra barnas alder og om de har alvorlig funksjonshemming eller kronisk sykdom. Datagrunnlaget for analysen omfatter 369 barn i alderen 3–6 år i 45 natur- og friluftsbarnehager og 377 barn i 46 andre barnehager. Resultatene av analysen ved bruk av multippel logistisk regresjon gir ingen signifikante forskjeller i foreldrenes utdannings- og inntektsnivå eller friluftsorientering i de to gruppene barnehager. Det er heller ingen signifikante forskjeller i andelen barn med alvorlig funksjonshemming eller kronisk sykdom. Andel 3-åringer er signifikant lavere i natur- og friluftsbarnehager enn i andre barnehager.

Innledning

I de senere årene har antall natur- og friluftsbarnehager økt kraftig. I 1999 ble det anslått å være i underkant av 30 slike barnehager i Norge (St.meld. nr. 27 (1999–2000)), mens tallet var steget til 250 i 2004 (Lysklett 2005). Ett til to år senere varierte anslagene mellom 350 og 400 natur- og friluftsbarnehager (Arntzen 2005, Mauren 2006). Det finnes ikke noe offentlig register eller statistikk over slike barnehager, og det har derfor vært umulig å finne eksakte tall over hvor mange som finnes.

Natur- og friluftsbarnehagene har fått mye medieomtale og positiv publisitet, og det har ifølge Lysklett (2005) vært etablert en del oppfatninger og myter om slike barnehager. Behovet for forskning på dette feltet har tidligere vært framhevet av flere (Gulbrandsen, Johansson & Nilsen

2002, Borge, Nordhagen & Lie 2003). Blant utbredte oppfatninger som i begrenset grad er utforsket, er at foreldrene til barn i slike barnehager er spesielt ressurssterke og friluftsorienterte.

I denne artikkelen anvender vi et omfattende datamateriale for å sammenlikne en del karakteristika ved brukere av natur- og friluftsbarnehager og brukere av andre barnehager i Norge. Både barn og foreldre anses som brukere. Materialet er samlet inn i to omganger ved hjelp av spørreskjemaer til barnehager og foreldre.

Noen særtrekk ved natur- og friluftsbarnehagene

Det finnes ingen offentlig definisjon av hva en natur- eller friluftsbarnehage er, og det å kalle seg for natur- eller friluftsbarnehage medfører ingen særskilte offentlige forpliktelser. Gjennomgående legger natur- og friluftsbarnehager mer vekt på friluftsliv og bruk av naturen enn andre barnehager. De fleste arbeider med opplevelsesorienterte pedagogiske opplegg som særlig stimulerer sansing og motorikk. I det pedagogiske arbeidet inngår også friluftsliv, miljøvern og/eller kunnskap om naturen (Lysklett 2005, Foyn-Bruun 2006). Natur- og friluftsbarnehagers særskilte vekt på friluftsliv og bruk av naturen medfører at barna vanligvis er mer utendørs enn i andre barnehager. Forskjeller på den tiden barna er utendørs i de to gruppene av barnehager er størst om vinteren. Moen m.fl. (2007) fant at barna i natur- og friluftsbarnehager gjennomsnittlig var ute 3,5–8 timer daglig om vinteren, mens andre barnehager oppga 1,25–4 timer (Moen m.fl. 2007).

Ifølge merknader til lov om barnehager av 2005 må barnehager med hovedvekt på friluftsliv ha tilgang til lokaler slik at barna kan være inne ved for eksempel dårlig vær. Kravene til disse lokalene er litt mer lempelige enn for andre barnehager (Kunnskapsdepartementet 2006a). Enkelte natur- og friluftstilbud er organisert som særskilte avdelinger sammen med ”vanlige” barnehager. Ved ambulerende natur- og friluftsavdelinger skifter grupper av barn på å være utendørs og i barnehagens lokaler.

Natur- og friluftsbarnehager som kulturelt fenomen

Det har blitt hevdet at nordmenn har utviklet en unik turtradisjon, som vi ikke finner i andre land (Vaagbø 1993). Denne turtradisjonen må ses i sammenheng med at vi har en variert natur, med store friområder, og et lovverk som sikrer allmennhetens rett til å ferdes i skog og mark. Alt dette gir nordmenn store muligheter til utendørs aktiviteter (Berggreen 1994, Hagen 2000). Borge, Nordhagen & Lie (2003) tar utgangspunkt i nord-

menns nære tilknytning til naturen og vekt på utendørs aktiviteter, når de lanserer ideer om hva som har bidratt til å forme ”naturbarnehagen” i Norge. De trekker også fram at utendørs lek er sentral i mange norske foreldres oppfatninger om ”den gode barndom”. Det er i samsvar med funn i prosjektet ”Den norske barnehagekvaliteten” som viser at foreldre gjennomgående legger vekt på at barn må få leke i barnehagen, gjerne i et godt utemiljø, og at de må få gå på turer (Kvistad & Søbstad 2005). Behovsundersøkelser i enkelte kommuner viser at en meget høy andel av foreldrene ønsker plass til sine barn i barnehager med vekt på natur- og uteliv (Magnussen & Nesje 2006), mens andelen som ønsker plass i natur- og friluftsbarnhager er klart lavere i andre kommuner (Vestvågøy kommune 2007).

Fra nasjonalt hold er det lagt føringer for hvordan barn og unge skal sikres tilgang til natur og friluftsliv (St.meld. nr. 39 (2000–2001), St.meld nr. 25 (2002–2003), Direktoratet for naturforvaltning 1991). Rammeplan for barnehagen (Kunnskapsdepartementet 2006a) legger også sterke føringer for barns opplevelser og forhold til naturen. Under rammeplanens fagområde ”natur, miljø og teknikk” er et av målene å utvikle barnas kjærlighet til naturen, forståelse for samspillet i naturen og mellom mennesket og naturen. Det er utarbeidet et utdypende temahefte om natur og miljø til planen (Kunnskapsdepartementet 2006b). I barnehagenes praksis kommer vekt på natur- og friluftsliv til uttrykk gjennom at barna er ute i all slags vær, gjennom mer eller mindre jevnlig turer i naturmiljø og gjennom emneopplegg om naturen. Norske barnehagers vektlegging av lek og læring i utemiljø og nære naturområder har vakt internasjonal interesse (OECD 1999). Det kan også nevnes at flere høyskoler har opprettet egne natur- og friluftslinjer i bachelorutdanningen av førskolelærere.

Valg av barnehage som bevisst ”snobbeprojekt” eller ut i fra livsstil?

Rundt omkring i landet har foreldrene trolig varierende muligheter for å velge mellom forskjellige barnehager for sine barn. Borge, Nordhagen & Lie (2003) peker på at foreldres oppfatninger av natur- og friluftsbarnhager, geografisk tilgjengelighet til slike barnehager, samt mulighetene for å betale for slike tilbud, vil virke inn på om foreldre etterspør eller velger natur- og friluftsbarnhager. Forfatterne ser også utviklingen av ulike barnehager i Norge i forhold til sosial klasse og antyder at natur- og friluftsbarnhager kan være en barnehage for de mer velstående.

En oppfatning om at foreldre til barn i natur- og friluftsbarnhager er en bevisst og ressurssterk gruppe ser ut til å være nokså utbredt (Emilsen

2005, Foyn-Bruun 2005, Søbstad udatert). Generelt viser resultater fra Levekårsundersøkelsen i 2001 (Vaage 2004) at det drives hyppige friluftslivsaktiviteter i de fleste geografiske strøk av landet og i ulike aldersgrupper og samfunnslag. Men det er også noen forskjeller mellom samfunnsgruppene. De med høyest utdanning bruker generelt noe mer tid til idrett og friluftsliv enn de med lavere utdanning, og de er noe mer aktive i friluftslivsaktiviteter som fot- og skiturer, samt alpint. Økonomi kan også virke inn, slik som for skiløping, alpint og sykling, der de med høy inntekt er noe mer aktive enn de med lav. Vaage (2004) tar her utgangspunkt i den franske sosiologen Bourdieu (1978) for å vise hvordan idrettsaktiviteter, som andre kulturelle ytringsformer, kan være med på å signalisere sosial tilhørighet, altså hvilken sosial plassering man har. Deltakelse i ulike aktiviteter kan her være med på å bestemme hvem som inkluderes i, og hvem som ekskluderes fra, ulike sosiale grupper. Bourdieus teori har også relevans for vår studie med hensyn til foreldrenes bevisste og mer ubevisste valg mellom natur- og friluftsbarnehager og andre barnehager.

Ifølge Bourdieu er det sosiale rommet en hierarkisk struktur av sosiale posisjoner basert på individers og gruppers mengde og sammensetning av økonomisk og kulturell kapital. Økonomisk og kulturell kapital er her personlige ressurser som kan anvendes for å oppnå fordeler i det sosiale livet og gir derved makt. Økonomisk kapital eksisterer hovedsakelig som verdier som kan konverteres direkte til penger, og er institusjonalisert gjennom eiendomsretten (Bourdieu 1986). Denne kapitalen kan for eksempel være inntekt, aksjer og eiendom. Den kulturelle kapitalen, som Bourdieu også har kalt informasjonskapitalen (Bourdieu & Wacquant 1993), er personlige egenskaper som særlig erverves gjennom oppvekst og utdanning. Dette omfatter også kjennskap til de kulturelle kodene som kan gi innpass i den intellektuelle middelklassens kulturelle hegemoni (Bourdieu 1986). Kjennskap til elitens dannelsesidealer og smak er viktig for å kunne kjenne igjen, verdsette og beherske høykulturen i samfunnet.

Ifølge Bourdieu (1978, 1989) kan våre valg på den ene siden beskrives som resultater av bevisste strategier for å bekrefte eller øke vår anseelse. På den andre siden kan de ses som mer ubevisste valg ut fra de sosiale erfaringene som preger våre tenkemåter, holdninger, livsstiler og kroppsliggjorte vaner. Slike kroppsliggjorte vaner og handlingsdisposisjoner kaller Bourdieu for habitus (Bourdieu 1977).

Hvis vi anvender det første perspektivet, der bruk av barnehager kan ses som resultater av foreldrenes valg for å øke eller opprettholde sin sosiale anseelse, kan valg av natur- og friluftsbarnehager forklares som et be-

visst ”snobbeprosjekt” blant foreldre som vil fremheve sin tilknytting til den kulturelle og økonomiske eliten. Bruk av natur- og friluftsbarnhager vil da kunne være en distinksjon som symboliserer foreldrenes sosiale tilhørighet (Bourdieu 1995). Vi må da forutsette at bruk av natur- og friluftsbarnhager faktisk gir større sosial anseelse blant samfunnseliten enn bruk av andre barnhager. Bruk av natur- og friluftsbarnhager kan for eksempel gi anseelse i områder der tilgangen på slike barnhager er begrenset.

Generelt har barnehagetilbudet i Norge økt mye de siste årene, slik at den generelle tilgangen på barnehageplasser har økt. I 2003 ble det innført bestemmelser om samordnet opptak for private og kommunale barnhager med sikte på økt tilgjengelighet for brukerne til ulike typer barnhager i kommunene (Barne- og likestillingsdepartementet 2003). Året etter ble det innført maksimalnivå for foreldrebetaling (Kunnskapsdepartementet 2004). Derved kan prisen på forskjellige typer barnhager neppe antas å virke sosialt ekskluderende. Vi tviler derfor på at valg av natur- og friluftsbarnhager kan forklares som en sosial distinksjon der ressurssterke foreldre signaliserer sin sosiale tilhørighet gjennom valg av barnehage, slik Bourdieus (1995) teori om distinksjoner forutsetter.

Vi antar at sosiale forskjeller i rekrutteringen til natur- og friluftsbarnhager heller kan forklares som et resultat av foreldrenes friluftsorientering. En slik orientering er mest utbredt i de mest ressurssterke foreldrenes livsstil, eller det som Bourdieu beskriver som habitus. Ut ifra dette perspektivet kan valg av natur- og friluftsbarnhager i stor grad ses på som et resultat av foreldrenes livsstil, og i mindre grad et bevisst valg for å bekrefte sosial status. Emilsen (2005) fant at mange foreldre til barn i natur- og friluftsbarnhager var opptatt av friluftsliv og trening i egen fritid, og mange var medlemmer av natur- og frilftsorganisasjoner. Emilsens studie sammenlikner ikke foreldre i natur- og friluftsbarnhager med foreldre i andre barnhager slik vi har anledning til gjøre. I vår undersøkelse har vi inkludert spørsmål om foreldrenes medlemskap i frilfts- eller naturvernorganisasjoner for å kunne se nærmere på den siste forklaringen.

Er natur- og friluftsbarnhager aktuelle for alle barn?

Barna kan ses som primærbrukere i barnehagen, selv om det er foreldrene som søker plass til dem. Foreldrene kan søke på ulike barnehagetyper ut ifra egenskaper ved barna og hva de oppfatter som best for barna. Barnehagene kan også sette noen grenser for sine målgrupper. Materialet i vår studie omfatter barn som er tre år eller eldre, fordi vi antok at det var relativt få småbarn under 3 år i natur- og friluftsbarnhager. Det er i samsvar

med resultater i Lyskletts (2005) studie som viser at mange natur- og friluftsbarnhager ikke har småbarnsplasser for barn under 3 år. Lov om barnehager av 2005 stiller en del strengere krav til barnehagevirksomhet når barn er under 3 år enn for de som er 3 år og eldre.

Det er mulig at både foreldre og personale mener at mange 3-åringer bør ha mer mulighet til å være inne enn hva som er praksis i en del natur- og friluftsbarnhager. Noen 3-åringer kan trenge å sove i løpet av barnehagedagen, og enkelte kan trenge bleie. Slike behov kan oppfattes som lite forenlige med et utstrakt uteliv under tøffe klimatiske forhold. Det kan også være vanskelig for små barn å bevege seg med mye klær når det er kaldt ute (Bakke & Moen 2005, Foyn-Bruun 2005). Vi antar derfor at det er færre 3-åringer i natur- og friluftsbarnhager enn i andre barnehager.

Et omfattende uteliv med daglige turer i naturen kan virke ekskluderende på enkelte barn med kronisk sykdom og alvorlig funksjonshemming. Det gjelder barn som bruker rullestol eller andre tekniske hjelpemidler som kan være vanskelige å ta med ut i naturen (Foyn-Bruun 2006). Andre barn kan av andre grunner ha problemer med å være lenge ute i naturen. Eksempelvis kan barn med sterk pollenallergi ha problemer med å være lenge ute om våren og sommeren. Moen m.fl. (2007) fant at barn med kronisk sykdom eller alvorlig funksjonshemming hadde mer sykefravær i natur- og friluftsbarnhager enn i andre barnehager. Ut ifra dette vil vi anta at det er en lavere andel barn med nedsatt funksjonsevne eller alvorlige kroniske sykdommer i natur- og friluftsbarnhager enn i andre barnehager.

Problemstillinger

På grunnlag av Bourdieus teorier om bevisste og mer ubevisste valg, vil vi teste ut om sosiale forskjeller blant foreldre og foreldres friluftsorientering virker inn på barns sannsynlighet for å gå i natur- og friluftsbarnhager eller andre barnehager. Grunnlaget for dette er oppfatninger vi tidligere har vist til, som går på at foreldrene til barn i natur- og friluftsbarnhager er en ressurssterk og friluftsorientert gruppe. Vi vil også undersøke om barnas alder og andel barn med alvorlig funksjonshemming eller kronisk sykdom er forskjellig i de to gruppene av barnehager. Det vil gi informasjon om natur- og friluftsbarnhager kan virke ekskluderende på barn med bestemte karakteristika slik vi omtalte tidligere. På grunnlag av vår gjennomgang så langt, har vi utledet følgende fem hypoteser som grunnlag for de empiriske analysene:

- H1: Det er ingen sammenheng mellom foreldrenes utdanningsnivå og barns sannsynlighet for å gå i natur- og friluftsbarnhage sammenliknet med andre barnhager.
- H2: Det er ingen sammenheng mellom foreldrenes inntekt og barns sannsynlighet for å gå i natur- og friluftsbarnhage sammenliknet med andre barnhager
- H3: Barn av friluftsortorienterte foreldre har større sannsynlighet for å gå i natur- og friluftsbarnhager enn i andre barnhager.
- H4: Det er mindre sannsynlig at 3 år gamle barn går i natur- og friluftsbarnhager enn i andre barnhager, sammenlignet med barn som er 4 år eller eldre.
- H5: Det er mindre sannsynlig at barn med alvorlig funksjonshemming eller kroniske sykdommer går i natur- og friluftsbarnhager enn i andre barnhager, sammenlignet med andre barn.

Materiale og metode

Design og utvalg

Selv om antall natur- og friluftsbarnhager har ekspandert kraftig i de siste årene, er gruppen nokså liten sammenliknet med andre barnhager. Det eksisterer heller ikke noe register over slike barnhager. Vi trakk brutt utvalget av natur- og friluftsbarnhager med utgangspunkt i at "friluft" eller "natur" inngikk i navnet og med sikte på geografisk spredning i alle landdeler. For å etablere et sammenlikningsgrunnlag, plukket vi ut en gruppe av andre barnhager som hadde felles karakteristika med den først nevnte med hensyn til geografisk beliggenhet. Siktemålet var å få et utvalg med nokså likt antall barnhager i de to gruppene i samme kommuner. Utvalget er derfor ikke tilfeldig trukket, men har visse likheter med det som i medisinsk forskning kalles case-kontroll-design, der natur- og friluftsbarnhager er casegruppen og de andre barnhagene kontrollgruppen. Case-kontroll-design anvendes ofte innen medisinsk forskning for å studere sjeldne fenomener, men mulighetene som ligger i dette designet er ifølge Ringdal (2001) lite utnyttet i samfunnsvitenskapene.

Datagrunnlaget for våre analyser ble samlet inn i periodene januar–april i 2004 og 2005. I 2004 ble 26 natur- og friluftsbarnhager og 24 andre barnhager invitert til å være med i undersøkelsen. To natur- og friluftsbarnhager og en annen barnhage ønsket ikke å delta. Ytterligere fire natur- og friluftsbarnhager og fire andre barnhager svarte ikke. Dermed

endte vi opp med svar fra 20 natur- og friluftsbarnehager og 19 andre barnehager. Vi fikk svar fra foreldre til 261 barn i natur- og friluftsbarnehager, og foreldre til 215 barn i de andre barnehagene. I neste runde av datainnsamlingen, som foregikk i 2005, ble 23 natur- og friluftsbarnehager og 22 andre barnehager invitert til å delta. Åtte natur- og friluftsbarnehager og fem andre barnehager svarte ikke, mens 15 natur- og friluftsbarnehager og 17 andre barnehager bidro med informasjon. Foreldre til 120 barn i natur- og friluftsbarnehager og til 172 barn i andre barnehager bidro med svar i materialet fra 2005. Totalt har vi opplysninger om 95 barnehager, der 46 er vanlige barnehager og 45 er natur- og friluftsbarnehager. I analysen har vi fjernet 14 barn under 3 år, og 8 barn som ikke har registrert alder. Vi har brukt informasjon fra 746 barn i alderen 3–6 år fra alle landsdeler, der 369 går i natur- og friluftsbarnehager og 377 går i de andre barnehagene.

Prosedyre

Materialet til studien ble samlet inn via to typer spørreskjemaer – en type til barnhagens styrer og en annen type til barnas foreldre. Spørreskjemaet til barnhagens styrer handlet om ulike egenskaper ved barnehagen, mens skjemaet til foreldrene handlet om ulike opplysninger om barna, foreldrene og hjemmet. Vi klassifiserte barnehager som *natur- og friluftsbarnehager* når styreren oppga at de var en natur- og friluftsbarnehage, eller at de hadde en slik avdeling eller gruppe. Når barnehager hadde slike natur- og friluftsavdelinger eller grupper, ba vi om at undersøkelsen på barnehagene kun skulle omfatte disse.

Bearbeiding og analyse

I spørreundersøkelsen ba vi en av foreldrene om å fylle ut opplysninger om *kjønn, alder og utdanning* både for seg selv og for eventuelle andre voksne i husstanden. Omkring 10 prosent av de som fylte ut spørreskjemaet fylte ikke inn opplysninger om partneren sin. Da vi sorterte materialet etter kjønn, så vi en klar tendens til at mange mødre ikke registrerte opplysninger om fedrenes alder og utdanningsnivå. Vi manglet opplysninger om fars alder og utdanning i 128 (17 %) spørreskjema. 49 av disse oppga at foreldrene ikke bodde sammen, mens 79 informanter ikke oppga partneropplysninger selv om begge foreldrene bodde sammen med barnet.

Vi anvendte foreldrenes utdanningsnivå og familieinntekt som indikatorer på foreldrenes kulturelle og økonomiske kapital. Som mål på foreldrenes kulturelle kapital brukte vi mors utdanningsnivå og fars utdanningsnivå. Vi ønsket valide verdier for alle foreldrene, men manglet valide opp-

lysninger om utdanning og alder for 79 fedre. Dette problemet løste vi ved å gi de fedrene som manglet opplysninger samme verdi på alder og utdanning som mødrene. For å unngå at dette skulle føre til en systematisk utjevning av foreldrenes alder og utdanningsnivå, la vi inn en ekstra kontrollvariabel der vi ga alle som manglet opplysninger om fedrenes alder og utdanning koden 1. De som hadde riktige verdier på disse to variablene, ble kodet med verdien 0. Denne nye kontrollvariabelen skulle da fange opp den unike effekten fra disse enhetene som vi mangler informasjon fra. Analysene våre viste at disse informantene ikke skilte seg fra de andre når det gjaldt valg av barnehagetype. Effekten av denne kontrollvariabelen blir derfor ikke vist i presentasjonen av vår analyse.

Etter disse omkodningene manglet vi kun opplysninger om alder og utdanning for 19 mødre. Disse ble registrert med medianverdiene 34 for alder og 6 for utdanningslengde ut over grunnskole. Vi kodet om foreldrenes alder og utdanningsnivå for å få med alle enhetene i analysen. Omkodningene fikk ikke innvirkning på om variablene ble statistisk signifikante eller ikke i den endelige regresjonsmodellen. Variabelen *Familieinntekt* ble ikke målt i den første spørreskjemarunden. Derfor la vi også her inn en ekstra kontrollvariabel der vi ønsket å måle i hvilken grad de som ikke hadde oppgitt familieinntekt skilte seg fra de som hadde oppgitt familieinntekt. Vi kodet den første gruppen med verdien 1 og den siste med verdien 0. Effekten av denne kontrollvariabelen blir ikke vist i vår presentasjon.

Variabelen *Medlemskap i friluftsansjon eller naturvernansjon* fikk verdien 1 for de som hadde svart ja på spørsmålet ”Er du/en av dere (i husstanden) medlem av friluftsansjon (for eksempel Den Norske turistforening, Norges Jeger og fiskeforbund, Norges Speiderforbund) eller naturvernansjon (for eksempel Naturvernforbundet, Bellona)?”. De som ikke hadde kryssset av for noen av disse ansjonene ble kodet 0.

Karakteristikkene ved barnet målte vi gjennom tre variabler kodet med verdien 0 eller 1. Da ville den logistiske regresjonsmodellen kunne måle effekten av å tilhøre gruppen som ble kodet med verdien 1 sammenlignet med referansegruppen som ble kodet med verdien 0. Vi kodet barnets *kjønn* slik at guttene fikk verdien 1 og jentene verdien 0. Barnets *alder* kodet vi om til tre dummyvariabler. *Alder4* måler forskjellen mellom de som var 4 år og de som var under 4 år, *alder5* måler forskjellen mellom de som var 5 år og de som var under 4 år, og *alder6* måler forskjellen mellom de som var 6 år og de som var under 4 år. Den siste barneopplysningen ble en variabel vi kalte kronisk sykdom der verdien 1 viste de som had-

de svart ja på spørsmålet ”Har barnet ditt/deres en kronisk sykdom eller alvorlig funksjonshemming (for eksempel hjertesyk, alvorlig allergi/astma, syndrom, bevegelseshemming)?”. De som ikke svarte ja på dette spørsmålet, ble kodet med verdien 0.

Tabell 1 viser resultatene av våre kodinger. Her blir de kontinuerlige variabler presenteret med minimumsverdier, maksimumsverdier, gjennomsnittsverdier og standardavvik, mens de dummykodete variablene presenteres med prosentandelen som har verdien 1 i forhold til hele utvalget.

Tabell 1. Statistisk beskrivelse av variablene i analysen. (N=746).

	Laveste verdi	Høyeste verdi	Gjen- nom- snitt	Stand. avvik	Prosent med 1
<i>Den avhengige variabelen:</i>					
Barnehagetype (natur- og friluftsbarnhage=1, andre=0)	0	1			49,46
<i>De uavhengige variablene:</i>					
<i>Karakteristikk av foreldrene</i>					
Utdanning mor (Antall år etter grunnskole)	0	16	5,54	2,60	
Utdanning far (Antall år etter grunnskole)	0	13	5,08	2,84	
Alder mor (Antall år)	21	50	34,53	4,51	
Alder far (Antall år)	23	54	36,44	5,28	
Familieinntekt i antall 100 000 kroner (kun data fra andre runde: N=292)	1,20	80,00	7,13	8,22	
Medlemskap i frilufsorganisasjon eller naturvernorganisasjon (ja=1, nei=0)	0	1			29,76
<i>Karakteristikk av barnet</i>					
Barnets kjønn (gutt=1, jente=0)	0	1			52,41
Alder 4 år (4=1, 3=0)	0	1			36,73
Alder 5 år (5=1, 3=0)	0	1			35,39
Alder 6 år (6=1, 3=0)	0	1			7,24
Kronisk sykdom (ja=1, nei=0)	0	1			6,43

Tabell 1 viser at halvparten (49,46 %) av alle barnehagene i utvalget er klassifisert som natur- og friluftsbarnhager. Videre ser vi at mødrene i utvalget har fra 0 til 16 års utdanning utover grunnskole, og at gjennomsnittslengden for deres utdanning ligger rundt 5 og et halvt år utover grunnskole. Fedrene har i gjennomsnitt rundt fem års utdanning ut over grunnskole. Den aldersmessige fordelingen for mødrene ligger fra 21 år for de yngste og opp til 50 år for de eldste, mens fedrene er fra 23 til 54 år. Fedrene er i gjennomsnitt nesten to år eldre enn mødrene. Variabelen fa-

milieinntekt, som bare ble målt i den andre runden av undersøkelsen, viser stor inntektsspredning blant foreldrene. Den varierer fra 120 000 kroner for de med lavest familieinntekt og opp til 8 000 000 kroner for de som har høyest familieinntekt. Variabelen som måler medlemskap i friluft- eller naturvernorganisasjoner, viser at 30 prosent av utvalget har oppgitt at de er medlemmer av en slik organisasjon.

Ser vi på karakteristika ved barna, er kjønnsfordelingen i utvalget jevn ved at 51 prosent av utvalget består av gutter. Videre ser vi at 37 prosent av barna er 4 år, 35 prosent er 5 år, mens 7 prosent er 6 år. De resterende barna består av 3-åringer og utgjør til sammen 21 prosent av utvalget. Andelen barn med kroniske sykdommer utgjør bare 7 prosent av utvalget.

De studiene vi sammenligner våre funn med er basert på bivariate tabellanalyser. Ved bruk av bivariate tabellanalyser kan valg av barnehagetype kun analyseres i forhold til en forklaringsvariabel om gangen, uten at å kontrollere bort felles bakenforliggende årsaksforhold. I samfunnsvitenenskapene kan vi sjelden identifisere en enkelt årsak bak variasjonene i det fenomenet som studeres. Det er for eksempel urealistisk å forvente at mødrenes utdanningslengde er det eneste som påvirker sannsynligheten for å velge natur- og friluftsbarnehage. Derfor ville vi undersøke hvordan flere forhold samtidig er med på å påvirke valget av barnehagetype. I slike modellbaserte analyser vil hver regresjonskoeffisient vise hvor sterk den statistiske samvariasjonen er mellom hver enkel forklaringsvariabel og det fenomenet vi studerer, når vi tar hensyn til effekten av de andre forklaringsvariablene i modellen. Regresjonskoeffisientene uttrykker den *unike* forklaringskraften som hver enkel av de uavhengige variablene har på den avhengige variabelen barnehagetype. Ettersom den avhengige variabelen i vår analyse er kodet med kun to verdier, verdien 1 for natur- og friluftsbarnehager og verdien 0 for andre barnehager, er det av statistiske årsaker mest riktig å bruke en *multippel logistisk regresjonsmodell*. En annen fordel med logistisk regresjon er at denne estimerer oddsratioer (OR), og disse påvirkes ikke av at natur- og friluftslivsbarnehagene er svært overrepresentert i vårt utvalg i forhold til deres reelle andel av alle barnehager i Norge. Til forskjell fra de fleste andre samvariasjonsmålene, viser verdien 1,0 for OR at det ikke er noen sammenheng mellom variablene. Dette blir en slags nullverdi som viser at forklaringsvariabelen ikke har noen effekt på valg av barnehagetype. Hvis OR blir større enn 1,0 så viser det at sannsynligheten for å velge natur- og friluftsbarnehage øker med økende verdi på den uavhengige variabelen. Dersom OR blir mindre enn 1,0 vil sannsynligheten for å velge natur- og friluftsbarnehage minske med økende

verdi på den uavhengige variabelen. Når forskjellene mellom gruppene blir så store at vi får statistisk signifikante effekter, blir dette markert med stjerner i tabellen.

Resultater

I tabell 2 viser vi resultatet av en logistisk regresjonsanalyse der vi har beregnet hvor sannsynlig det er at barn går i natur- og friluftsbarnehage i forhold til annen barnehage ut fra en del forklaringsvariabler. For å få best mulig sammenligningsgrunnlag med analyser fra andre studier, har vi satt opp både bivariate oddsratioer og multiple oddsratioer i tabell 2. Her er det bare de multiple oddsratioene som viser de justerte effektene av hver enkel uavhengig variabel, etter at det er ført kontroll med effektene fra alle de andre uavhengige variablene i modellen.

Tabell 2. Bivariate og justerte oddsratioer fra logistiske regresjonsmodeller for sannsynligheten for å ha barn i natur- og friluftsbarnehage i forhold til andre barnehager, analysert ut fra kjennetegn ved foreldrene og barna. (N=746).

	Oddsratioer ^a fra bivariate modeller	Oddsratioer fra multippel logistisk regresjons-modell
<i>Karakteristikk av foreldrene:</i>		
Utdanning mor (Antall år etter grunnskole)	0,963	0,962
Utdanning far (Antall år etter grunnskole)	0,985	1,012
Alder mor (Antall år)	0,986	1,014
Alder far (Antall år)	0,980	0,964
Familieinntekt (Antall 100 000 kroner)	0,994 ^b	0,992
Medlemskap i friluftsansjon eller natur- vernorganisasjon (ja=1, nei=0)	1,234	1,264
<i>Karakteristikk av barnet:</i>		
Barnets kjønn (gutte=1, jente=0)	1,035	1,075
Alder 4 år (referansegruppe 3 år)	1,944 ^{**}	1,947 ^{**}
Alder 5 år (referansegruppe 3 år)	1,606 [*]	1,639 [*]
Alder 6 år (referansegruppe 3 år)	2,601 ^{**}	2,669 ^{**}
Kronisk sykdom (ja=1, nei=0)	0,593	0,557
Konstantledd	-	1,200

Kjikkvadratet (Endring i - 2 log likelihood fra nullmodellen)	995,280 ^{**}
R ² (Cox & Snell)	0,068
R ² (Nagelkerke)	0,051

^a Oddsratio (OR), Exp(B), er antilogarithmen av regresjonskoeffisienten i den logistiske regresjonsmodellen

^b OR i den bivariate modellen for familieinntekt gjelder kun for andre runde (N=280)

Statistisk signifikans for regresjonskoeffisientene er markert med stjerner:

* : p < 0,05, ** : p < 0,01

Resultatene av den multiple logistiske regresjonsmodellen i tabell 2 viser at verken foreldrenes utdanningslengde, familieinntekt eller alder har statistisk signifikant betydning for valg av barnehagetype. Vi finner heller ingen signifikante effekter knyttet til om foreldrene er medlemmer av friluftslivs- eller naturvernorganisasjoner eller ikke, barnets kjønn eller om barnet har kronisk sykdom eller ikke. Kun en av forklaringsvariablene i tabell 2 har statistisk signifikant effekt på sannsynligheten for å ha barn i friluftsbarnhage. Barn i aldersgruppene 4 år, 5 år og 6 år har alle statistisk signifikant større sannsynlighet enn 3-åringene for å gå i natur- og friluftsbarnhage i forhold til vanlige barnhager. Det vi si at det ikke er vanlig å gå i natur- og friluftsbarnhager før barna har fylt 4 år. Det er derimot ingen signifikante forskjeller mellom 4-, 5- og 6-åringene. De andre uavhengige variablene i tabell 2 får heller ikke signifikante effekter om vi tar dem ut av modellen og studerer hver enkel variabel i forhold til valget av barnehagetype. Det samme mønsteret kommer også fram om vi ser på oddsratioene fra de bivariate modellene. Her har vi kjørt en modell for hver enkel uavhengig variabel, og likheten mellom de to modellene viser at hovedkonklusjonen ikke blir påvirket av analysemetoden. Det samme mønsteret kommer også fram om vi kun tar med de enhetene som har besvart alle spørsmålene. Dette viser at hovedkonklusjonen ikke blir påvirket av vår databehandling. Uansett hvordan vi behandler disse dataene må vi konkludere med at foreldrenes alder, inntekt og utdanningsnivå ikke har noen innvirkning på om barna deres går i natur- og friluftsbarnhage eller annen barnhage.

Drøfting

Resultatene i studien støtter våre nullhypoteser (H1 og H2) om at det ikke er noen sammenheng mellom foreldrenes utdannings- eller inntekstnivå og barns sannsynlighet for å gå i natur- og friluftsbarnhage sammenliknet

med andre barnhager. Ut ifra disse funnene kan ikke bruk av natur- og friluftsbarnhager ses som et bevisst ”snobbeprojekt” blant foreldre som vil framheve sin tilknytning til den økonomiske og kulturelle eliten på grunnlag av sitt volum av økonomisk og kulturell kapital. Bruk av natur- og friluftsbarnhager blir da ingen distinksjon som symboliserer foreldrenes sosiale tilhørighet (Bourdieu 1995). En svakhet ved grunnlaget for å trekke en slik slutning er at vi har noe snevre mål for de to kapitalformene. Vi har kun opplysninger om familieinntekt fra den andre runden av undersøkelsen som mål på økonomisk kapital. Videre har vi ingen opplysninger om andre aspekter ved denne kapitalformen som også kan omfatte aksjer, eiendom eller annen formue. Kulturell kapital er personlige egenskaper som særlig erverves gjennom oppvekst og utdanning (Bourdieu 1986). Vi har anvendt foreldrenes utdanningsnivå som mål på kulturell kapital, men har ikke opplysninger om foreldrenes sosiale bakgrunn i oppveksten.

Våre resultater gir ikke signifikant støtte til vår tredje hypotese (H3) om at barn av friluftorienterte foreldre har større sannsynlighet for å gå i natur- og friluftsbarnhager enn i andre barnhager. Tendensen i våre resultater peker i retning av at det er større sannsynlighet for at barn av friluftorienterte foreldre går i natur- og friluftsbarnhager framfor andre barnhager, men vi kan ikke utelukke at denne sammenhengen er tilfeldig. Emilsen (2005) fant at mange foreldre til barn i natur- og friluftsbarnhager var opptatt av friluftsliv og trening i egen fritid, og mange var medlemmer av natur- og friluftsansjoner. Som tidligere omtalt, sammenliknet ikke Emilsen foreldrene til barn i natur- og friluftsbarnhager med en kontrollgruppe slik vi har gjort. Vi har anvendt et grovt mål på friluftorientert livsstil i form av medlemskap i natur- og friluftsansjoner. Bourdieus (1977) begrep om habitus omfatter kroppsliggjorte vaner og handlingsdisposisjoner. Mer nyanserte mål på en friluftorientert livsstil vil ut ifra dette også omfatte ulike opplysninger om foreldrenes praktisering av friluftsliv.

Vårt funn om at det er mindre sannsynlig at 3 år gamle barn går i natur- og friluftsbarnhager enn i andre barnhager, sammenliknet med barn som er 4 år eller eldre gir støtte til vår fjerde hypotese (H4). Vi har tidligere omtalt at en del 3-åringer kan ha behov for omsorg og hvile som kan oppfattes som lite forenlige med et utstrakt uteliv, og at det kan være vanskelig for små barn å bevege seg med mye klær i kaldt vær. Når det er lave andel 3-åringer i natur- og friluftsbarnhager enn i andre barnhager kan det både ha sammenheng med barnhagenes opptakspolitikk og foreldrenes valg.

Ut ifra en markedslogikk kan natur- og friluftsbarnhagene i stor grad selv styre eventuelle aldersbegrensninger i opptakspolitikken også for aldersgruppen 3–6 år når etterspørselen overstiger tilbudet. I motsatt fall kan foreldrenes oppfatninger og ønsker bli mer utslagsgivende når tilbudet er i samsvar med eller overstiger etterspørselen. Vårt datamateriale gir ikke grunnlag for nærmere undersøkelser av i hvilken grad den lave andelen 3-åringer i natur- og friluftsbarnhager skyldes foreldrenes valg eller barnhagens opptakspolitikk. Det er et generelt problem i studien at vi ikke har mulighet til å undersøke i hvilken grad bruk av barnhager er i samsvar med foreldrenes førstevalg eller opptaksmyndighetens eventuelle tildeling på tvers av disse.

Resultatene gir ikke signifikant støtte til vår femte hypotese (H5) om det er mindre sannsynlig at barn med alvorlig funksjonshemming eller kroniske sykdommer går i natur- og friluftsbarnhager enn i andre barnhager, sammenlignet med andre barn. Foyn-Bruun (2006) fant at enkelte styrere i natur- og friluftsbarnhager mente det var vanskelig å legge forholdene til rette for enkelte barn med nedsatt funksjonsevne. I samsvar med dette er det mulig at natur- og friluftsbarnhager virker ekskluderende på noen barn med alvorlig kronisk sykdom og nedsatt funksjonsevne, men de kan være så få at det ikke slår signifikant ut statistisk sett. Tendensen i materialet er at barn med alvorlig funksjonshemming og kronisk sykdom har mindre sannsynlighet for å gå i natur- og friluftsbarnhager enn i andre barnhager. Sett under ett er denne gruppen i materialet liten, og forskjeller i gruppens bruk av ulike barnhager må derfor være store for at funnene skal kunne bli signifikante.

Alternative forhold som kan virke inn

Ut ifra resultatene i vår studie ser det ut til at bruk av natur- og friluftsbarnhager i stor grad er tilfeldig fordelt. Alternativt kan det tenkes at andre forhold enn de vi har belyst kan ha betydning for hvem som bruker disse barnhagene. Én slik faktor er geografisk tilgjengelighet, slik Borge, Nordhagen og Lie (2003) har pekt på. Vi har tatt hensyn til geografisk beliggenhet ved å trekke utvalget til kontrollgruppen fra samme kommuner som natur- og friluftsbarnhagene, men det kan være store avstander innenfor den enkelte kommune. Natur- og friluftsbarnhager kan være geografisk ujevnt fordelt, og det kan være grenser for hvor langt foreldre vil dra med barna til en bestemt type barnehage. Det er mulig at noen foreldre ønsker at barnet deres skal gå i en slik barnehage, men ikke har tilgang på slike barnhager. Motsatt kan noen foreldre velge slike barnhager fordi de

ligger nær hjemmet. Foreldre kan ha flere ønsker til barnehager, og noen av disse kan være uforenlige.

Flere behovsundersøkelser i kommuner viser at over 80 % av foreldrene ønsker barnehageplass til sine barn nær boligen (Stavanger kommune 2006, Vestvågøy kommune 2006, Magnussen & Nesje 2006). Slike ønsker behøver ikke bare være praktisk forankret, men kan også ha basis i oppfatninger om at nærmiljøbarnehager har visse kvaliteter. Nærmiljøbarnehager kan oppfattes å fremme barns tilknytning i nærmiljøet, tryggere skolestart og etablering av vennskap i nærmiljøet.

Enkelte kommuner har meddelt at de har hatt særlig stor etterspørsel etter natur- og friluftsbarnehager. En behovsundersøkelse for Kristiansand kommune viser at et klart flertall av foreldrene ønsker plass i barnehage med fokus på fysisk utfoldelse og uteliv, samtidig som de ønsker barnehageplass nær hjemmet (Magnussen & Nesje 2006). Foreldrene i undersøkelsen har ikke hatt muligheter for å prioritere mellom hva de anser som viktigst av de to aspektene. Foreldrenes ønsker om fokus på fysisk utfoldelse og uteliv er i samsvar med oppfatninger om at utendørs lek er sentral i mange norske foreldres oppfatninger om "den gode barndom" (Borge, Nordhagen & Lie 2003, Kvistad & Søbstad 2005). Natur- og friluftsbarnehager har dessuten fått mye positiv omtale i pressen, noe som kan ha ført til positive oppfatninger av natur- og friluftsbarnehager. Men enkelte behovsundersøkelser i andre kommuner indikerer at slike barnehager ikke er like populære over hele landet. I Vestvågøy kommune i Lofoten ønsker om lag en tredjedel av foreldrene barnehageplass til sine barn i slike barnehager. Vestvågøy ligger langt nord i landet sammenliknet med Kristiansand kommune i Sør-Norge. Én nærliggende forklaring på forskjellene mellom de to kommunene er derfor forskjeller i klima.

Klimatiske forhold gjør at det å være ute i Norge til tider kan oppleves som kaldt og ufyselig. En del familier med bakgrunn fra andre land kan ha problemer med å forstå tankegangen med vektlegging av natur- og friluftsliv i barnehagen. Den norske "hardhauskulturen" kan virke særlig fremmed og skremmende for en del foreldre med bakgrunn fra en varmere klimasone enn den Norge ligger i (Magnussen & Nesje 2006). Disse foreldrene har ikke tilegnet seg kulturelle koder for norsk natur- og friluftsliv, og kodene for å beherske dette vil ikke inngå i deres habitus. Dersom disse foreldrene oppfatter at barn i natur- og friluftsbarnehager må være med på uteaktiviteter de ikke oppfatter som bra, er det forståelig om de ikke vil sende barna sine til slike barnehager.

Barn i norske barnehager er ute til daglig uavhengig av årstid og profil, selv om vekten på natur- og friluftsliv varierer. Vi har tidligere vist til at fagområdet ”natur, miljø og teknikk” i Rammeplan for barnehagen har mål om å utvikle barnas kjærlighet til naturen, forståelse for samspillet i naturen og mellom mennesket og naturen. Dette er ett av til sammen syv fagområder i rammeplanen. Inndelingen i fagområder er ment å være til hjelp i planleggingen for å ivareta et variert og allsidig innhold i barnehagene (Kunnskapsdepartementet 2006a). Det pedagogiske innholdet i en del natur- og friluftsbarnhager kan oppfattes som for mye vektet mot natur, bevegelse og friluftsliv, mens andre områder i rammeplanen kan bli forsømt. Dersom barn kun er ute i naturen, kan de gå glipp av viktige samfunnsrelaterte læringsarenaer og møteplasser som blant annet omtales i fagområdet ”nærmiljø og samfunn” i rammeplanen for barnehagen.

Konklusjon

I denne artikkelen har vi anvendt et omfattende datamateriale for å sammenlikne en del karakteristika ved brukere av natur- og friluftsbarnhager og forsøkt å finne mulige forklaringsfaktorer til bruk av natur- og friluftsbarnhager. Vårt eneste sikre positive i modellen er at barn i aldersgruppen 4 til 6 år har større sannsynlighet for å gå i natur- og friluftsbarnhager enn 3-åringene.

Den sterke veksten i antall natur- og friluftsbarnhager gjør at det er stort behov for forskning på dette feltet. I motsatt fall kan politikken komme til å basere seg på myter. Det er behov for å gå videre på noen av de problemstillingene vi har behandlet som har vært forbundet med metodiske utfordringer eller svakheter. Undersøkelser med mer solide mål for økonomisk og kulturelle kapital, samt foreldrenes friluftsorientering på grunnlag av livsstil kan bidra til mer sikre resultater. Bruk av kvalitative design med intervju av foreldre, vil også kunne virke utfyllende i forhold til vår studie.

Det kan også være viktig å studere nærmere i hvilken grad geografisk tilgjengelighet kan forklare bruk av natur- og friluftsbarnhager sammenliknet med andre barnehager, og hvordan ulike foreldregrupper prioriterer når ønsker om barnehager nært hjemmet og ønsker om natur- og friluftsbarnhager er uforenlige. Videre vil det være viktig å undersøke nærmere om foreldrenes ønsker om natur- og friluftsbarnhager systematisk varierer med hvor foreldrene kommer fra i landet. Det vil også være interessant å

se nærmere på hvordan foreldre med bakgrunn i andre land ser på disse barnehagene og om deres oppfatninger av natur- og friluftsbarnhager er forskjellig avhengig av hvor de kommer fra og hvor lenge de har bodd i Norge. Siden barna er de primære brukerne av barnehagene, vil det være spesielt viktig å få mer systematisk kunnskap om hvordan de opplever å gå i natur- og friluftsbarnhager og særlig i de barnehagene som ligger i det øvre sjiktet av oppgitt gjennomsnittstid ute per dag om vinteren. Slike undersøkelser vil være i samsvar med Rammeplan for barnehagen sin vektlegging av at det er viktig å ivareta barns perspektiv ved planlegging og vurdering av barnehagens innhold.

Litteratur

- Arntzen A. W. 2005. *Flere friluftsbarnhager*. P4 Lyden av Norge. 23.2.2005.
Nedlastet fra: <http://216.239.59.104/search?q=cache:ualuoR3o3WMJ:www.p4.no/stry.asp%3Fid%3D148879+P%C2%A4+friluftsbarnhager&hl=no&ct=clnk&cd=1&gl=no.15.6.07>.
- Bakke, H. & K. Moen. 2005. Gjør natur- og friluftsbarnhager barn friskere? I: Lysklett, O.B., red. *Ute hele dagen!* DMMHs publikasjonsserie nr. 1/2005: 73–78. Trondheim: Dronning Mauds Minne Høgskole for førskolelærerutdanning.
- Barne- og likestillingsdepartementet. 2003. *Informasjonsbrev om endringer i lov 5. mai 1995 nr. 19 om barnehager (barnehageloven)* 4.7.2003. Nedlastet fra: http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/andre/Brev/Utvalgtebrev/2003/informasjonsbrev_om_endringer_i.html?id=232602.30.10.07.
- Berggreen, B. 1994. *Da kulturen kom til Norge*. 2. utgave. Oslo: Aschehoug.
- Borge, A. I. H., R. Nordhagen & K. K. Lie 2003. Children in the environment: Forest day-care centers. Modern day care with historical antecedents. *History of the Family*, 8/2003:605–618.
- Bourdieu, P. 1977. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. 1978. Sport and social class. *Social Science Information* 17 (6): 819–840. London and Beverly Hills: Sage.
- Bourdieu, P. 1986. The forms of capital. I: Richardson, JG., red. *Handbook for Theory and Research for the Sociology of Education*: 241–258. New York: Greenwood Press.
- Bourdieu, P. 1989. Social space and symbolic power. *Sociological Theory* 7 (1): 14–25.
- Bourdieu, P. & L. J. D. Wacquant. 1993. *Den kritiske ettertanke*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Bourdieu, P. 1995. *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax Forlag.
- Direktoratet for naturforvaltning. 1991. *Friluftsliv mot år 2000. Forslag til handlingsplan*. DN-rapport 1991–3.
- Emilsen, K. 2005. Bevisste, aktive og fornøyde foreldre. I: Lysklett, O. B., red. *Ute hele dagen!*: 31–40 DMMHs publikasjonsserie nr. 1/2005. Trondheim: Dronning Mauds Minne Høgskole for førskolelærerutdanning.

- Foyn-Bruun, E. 2006. *Natur- og friluftsbarnhager: et alternativ for en fri og selvstyrt barn- dom?* Hovedfagsoppgave i barnehagepedagogikk. Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Gulbrandsen, L., JE. Johansson & RD. Nilsen 2002. *Forskning om barnehager. En kunnskapsstatus*. Oslo: Norges forskningsråd. Område for kultur og samfunn.
- Hagen, T. L. 2000. Friluftslivets opprinnelse. I: Furuset, K., red. *Ut, naturligvis! Barn, natur og uteaktiviteter*: 9–21. DMMHs publikasjonsserie nr. 2/2000.
- Kunnskapsdepartementet 2004. Merknader til forskrift om foreldrebetaling i barnehager. Nedlastet fra: http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/lover_regler/retningslinjer/2004/Merknader-til-forskrift-om-foreldrebetaling.html?id=107777. 22.10.07.
- Kunnskapsdepartementet 2006a. *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*.
- Kunnskapsdepartementet 2006b. *Temahefte om natur og miljø*. Ansvarlig Lysklett, O. B. DMMH.
- Kvistad, K. & F. Søbstad. 2005. *Kvalitetsarbeid i barnehagen*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Lov 17. juni 2005 nr. 64 Om barnehager (barnehageloven) med forskrifter og departementets merknader til bestemmelsene. *Rundskriv F-08/2006*. Publisert. 24.4.2006.
- Lysklett, O. B. 2005. Uteleik året rundt i kjente omgivelser. I: Lysklett, O. B., red. *Ute hele dagen!*: 5–22. DMMHs publikasjonsserie nr. 1/2005. Trondheim: Dronning Mauds Minne Høgskole for førskolelærerutdanning.
- Magnussen, M.-L. & L. M. Nesje 2006. *Barnehagebehovsundersøkelse i Kristiansand 2006*. Prosjektrapport nr. 5/2006. Agderforskning. Nedlastet fra: http://www.agderforskning.no/reports/pro06_05_barne-hage-beh_krs-06.pdf
- Mauren, A. 2006. *Menn vil jobbe i naturbarnehager*. *aftenposten.no*. Publisert 12.10.06. Nedlastet fra: <http://www.aftenposten.no/livet/-article1492003.ece>. 12.06.07.
- Moen, K. H., H. K. Bakke, Ø. Bakke & E. A. Fors. 2007. Preschool children's sickness absenteeism from Norwegian regular and outdoor day care centres. A comparative study. *Scandinavian Journal of Public Health*. 35(5): 490 – 496.
- OECD. 1999. *Country Note. Early Childhood Education and Care Policy in Norway*. June 1999. Nedlastet fra: <http://www.oecd.org/dataoecd/-52/29/2534885.pdf>. 15.6.07.
- Ringdal, K. 2001. *Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Stavanger kommune 2006. *Saksfremlegg 22.11.2006. Barnehagebehovet for 0-2 åringer i Stavanger. Rapport fra undersøkelse i september 2006*. Nedlastet fra: [http://www.stavanger.kommune.no/publikum/offentli.nsf/SVGalle/C1256F65004F872BC1257237003D8EC3/\\$FILE/06092871.DOC](http://www.stavanger.kommune.no/publikum/offentli.nsf/SVGalle/C1256F65004F872BC1257237003D8EC3/$FILE/06092871.DOC). 27.2.08.
- St.meld. nr. 39 (2000-2001). *Friluftsliv – Ein veg til høgare livskvalitet*.
- St.meld. nr. 25 (2002-2003). *Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand*.
- St.meld. nr. 27 (1999-2000). *Barnehage til beste for barn og foreldre*.
- Søbstad, F. Udatert. *Rammeplanen og barnehagen som dannelsesarena*. Nedlastet fra: <http://66.102.9.104/search?q=cache:VwqaStnqHH8J-:www.utdanningsforbundet.no/upload/16269/Fs105FS.doc+friluftsbarnhager+S%C3%B8bstad&hl=no&ct=clnk&cd=7&gl=no>. 11.10.07.
- Vaagbø, O. 1993. *Den norske turkulturen*. FIFO-rapport, Friluftslivets hovedorganisasjon.
- Vaage, O. F. 2004. Mest mosjon og idrett blant de med høy inntekt og utdanning. *Samfunnspeilet* 5/2004. Statistisk sentralbyrå. Nedlastet fra: <http://www.ssb.no/vis/samfunnsspeilet/utg/200405/06/art-2004-11-03-01.html>. 9.10.07.

Hvem bruker natur- og friluftsbarnehager?
Kari Hoås Moen, Arild Blekesaune & Hjørdis K. Bakke

Vestvågøy kommune 2007. *Barnehagebehovet i Vestvågøy. Rapport fra undersøkelse i mars 2006*. Nedlastet fra: <http://www.vestvagoy.kom-mune.no/filearchive/Sluttrapport%20Barnehagebehov%2017-jun-06.doc>. 26.2.08.

Kari Hoås Moen
Dronning Mauds Minne
Høgskole for førskolelærerutdanning
Thoning Ovesens gt 18
NO-7044 Trondheim, Norge
e-post: khm@dmmh.no

Arild Blekesaune
Institutt for sosiologi og statsvitenskap
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
NO-7491 Trondheim, Norge
e-post: arild.blekesaune@svt.ntnu.no

Hjørdis K. Bakke
Dronning Mauds Minne
Høgskole for førskolelærerutdanning
Thoning Ovesens gt 18
NO-7044 Trondheim, Norge
e-post: hkb@dmmh.no

R